

VARIA

XXX

**Zborník príspevkov z XXX. kolokvia mladých jazykovedcov
(Bratislava 3. – 5. 11. 2021)**

Editorky
Katarína Gajdošová – Natália Kolenčíková

Bratislava
Slovenská jazykovedná spoločnosť
pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i., 2022

Slovenská jazykovedná spoločnosť
pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.

Recenzenti

Mgr. Anna Gálisová, PhD.

Doc. PaedDr. Andrej Závodný, PhD.

Editorky

Mgr. Katarína Gajdošová, Ph.D.

Mgr. Natália Kolenčíková, PhD.

Technický redaktor

Mgr. Vladimír Radík

Organizačný výbor konferencie

Mgr. Katarína Gajdošová, Ph.D.

Mgr. Bronislava Chocholová, PhD.

Mgr. Natália Kolenčíková, PhD.

Mgr. Mária Mikolajová

Vydavateľ

Slovenská jazykovedná spoločnosť pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra
SAV, v. v. i.

ISBN 978-80-971690-8-4

Obsah

Miesto úvodu	5
Mira Nábělková: <i>Dunaj na Vltavě</i> a iné vlny... K vývinovým prúdeniam vo vzájomnom česko-slovenskom/slovensko-českom preklade.....	6
Jaromír Krško: Kolokviá mladých jazykovedcov alias tradičná Modra a teória onymického komunikačného registra	36
Miroslava Bajusová: Vplyv Andreja Sládkoviča a jeho básne <i>Marína</i> na jazykovú krajinu Banskej Štiavnice	45
Laura Belicaiová: O čom rozprávajú slovenské rozprávky (Adaptácie ľudových rozprávok a kultúrnohistorická hodnota v nich).....	57
Кристина Ђорђевић: Биљке као носиоци културолошких стереотипа са аспекта фразеолошке слике света	67
Veronika Drkošová – Michal Mistecký: Brothers in Text: Frequency and Collocation Analyses of the <i>Česko</i> Name in the Slovak National Corpus	76
Katarína Gajdošová: Čo možno nájsť v pilotnej verzii akvizičného korpusu ERRKORP?	88
Gabriela Halienová: Komunikačná stratégia diskreditácie v politickom diskurze (na príklade komunikačnej taktiky prognózovania a vytvárania obrazu hrozby).....	95
Marianna Hudcovičová: „Farebné“ prirovnania v slovenskom jazyku a ich ekvivalencie v anglickom jazyku	105
Lucia Jasinská: Kolokácie slovesného podstatného mena v súčasnej slovenčine	115
Mária Ješíková: Korpusová analýza nemeckých predložkovo-menných spojení so substantívami <i>Spaß</i> a <i>Lust</i>	125
Natália Kolenčíková: K tematickým okruhom predvolebnej kampane 2020 na sociálnej sieti Facebook	135
Tereza Kopecká: K vybraným aspektům lexému <i>kost</i> v nářečích českého jazyka	143
Patrik Kozár: Výskyt polopredikatívnych konštrukcií v textoch umeleckého a odborného štýlu súčasnej spisovnej slovenčiny.....	150
Eliška Králová: Prefixy a prefixoidy z klasických jazyků jako předpoklad porozumění cizím slovům (nejen) v češtině	160
Romana Krolčíková: Fungovanie anglických výrazových prostriedkov v kontexte funkčno-štylistickej diferencovanosti vlogov	167
Natália Kubašová: Online formatívne testovanie a hodnotenie žiakov pre lepšie výsledky na hodine cudzieho jazyka, dotazníkové hodnotenie	178

Filip Kubeček: „Nauč se gramatiku a potom něco piš!“ aneb reakce mládeže na pravopisné chyby svých vrstevníků v on-line prostředí	190
Dorota Lamačková: Konštruovanie online identity používateľov sociálnych sietí.....	198
Nikoleta Liptáková: Slovo a význam v detskej reči	208
Anna Michalcová: Reflexivní posesiva ve třetí redakci staročeského biblického překladu.....	215
Mária Mikolajová: Percepčia jazykov a nárečí z pohľadu samotných používateľov (na príklade jazykovej situácie v okrese Stará Ľubovňa) .	225
Patricia Molnárová: Štylisticko-diskurzívne techniky s využitím expresivity v ideologicky podmienenom komunikáte	234
Miroslava Najšlová: Prerod spoločnosti v národnom socializme a jeho paralely v súčasnom Rakúsku.....	241
Stella Ondrejčíková: Predložky ako operátory časových vzťahov v gemerských nárečiach	251
Marek Ponca: Jazykový portrét ako nástroj na podporu viacjazyčnosti.....	262
Katarína Rausová – Katarína Gajdošová: Prístupy k excerpcii nábožen-ských výrazov zo slovníka	271
Aksana Schillová: O metodách extrakce deadverbiálních kandidátů prepozicionalizace z korpusu (aplikace na Slovenském národním korpusu)	279
Viktória Mária Slovenská: Analysing nominalizations in Medical English	288
Roman Vojtechovský: Klasifikátory a špecifikátory v slovenskom posunkovom jazyku	298
Vladimíra Vraňová: Pragmatická funkcia intertextuality v poézii P. O. Hviezdoslava (na príklade biblických alúzií).....	311
Štefania Vyskočová: Niekoľko poznámok k exofónii a jej podobám v kontexte slovenskej literatúry po roku 1945	318
Michal Zoller: Profesionalizmy ako demonštrácie kultúry komunikačnej formácie streetdancerov	324
Žaneta Zsarnóczyaiová: Úloha asociačného výskumu pri výklade slov.....	332

Kolokviá mladých jazykovedcov alias tradičná Modra a teória onymického komunikačného registra¹

Jaromír Krško

Katedra slovenského jazyka a komunikácie, Filozofická fakulta,
Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica
jaromir.krsko@umb.sk

1 Úvod

Na začiatku príspevku budem trochu subjektívny a možno sentimentálny. Ale mám na to nárok z jednoduchého dôvodu – patríť k najvytrvalejším účastníkom tohto podujatia, pretože mojím prvým kolokviom (hoci ešte len v úlohe pozorovateľa) bol jeho druhý ročník v roku 1992 a odvtedy som absolvoval 23 ročníkov. Sentiment vyvolávajú prirodzene spomienky na čas, keď sme viacerí len začínali pôsobiť na univerzitách alebo v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV. Spájaj nás nielen vek, ale aj rovnaké problémy s doktorandským štúdiom, publikovaním príspevkov, skúškami, obhajobami. Aj vďaka kolokviu a nadšeniu Miry Nábělkovej sa vytvorila veľká skupina navzájom si žičiacich a pomáhajúcich ľudí, ktorí ľudsky a vedecky vyrástli.

Pri spomienkach na „našu Modru“, ako sme familiárne nazývali KMJ, sa mi v mysli vynorí na jednej strane pocit zimy, blížiaceho sa večera, no na druhej strane sa objaví pocit teplej chaty, objatia s priateľmi, nové témy príspevkov, diskusie a dlhé večerné stretnutia, na ktorých sme popri vínku prebrali všetky súkromné témy, bolesti a boľiestky, ale aj mnoho odborných vecí. Vedeli sme jeden o druhom, kto nad čím pracuje, aké sú jeho témy a vďaka tomu sme dostávali pozvania na konferencie a semináre, inšpirovali sme sa a dostávali jeden druhého do povedomia starších lingvistov. Myslím, že všetky tie príjemné pocity prežíval každý z nás rovnako. Preto „naša Modra“ nezačínala len príchodom na kolokvium, ale omnoho skôr – začiatkom jesene sme si volávali a zisťovali, kto a s akou témou pôjde na kolokvium. A všetko gradovalo na prelome novembra a decembra. Preto som privítal účastníkov XXI. ročníka KMJ na Šachtíčkách v roku 2011 slovami, ktoré aspoň čiastočne vystihovali naše pocity: „Vonku sa už dostatočne schladilo, kalendár sme obrátili na stránku prelomu novembra a decembra, čo je neklamným znamením, že jeseň vystrieda ďalšie ročné obdobie – kolokvium mladých jazykovedcov (medzi priateľmi prezývané aj Modra) a až potom príde zima, Vianoce a koniec roka.“ Na konci úžasne prežitých troch kolokviálnych dní prišlo lúčenie, ale všetko bolo zmiernené nádejou na budúce kolokvium a pocitom blížiacich sa Vianoc.

¹ Príspevok je čiastkovým výstupom v rámci projektu APVV 18-0115 *Jazyk v meste – dokumentovanie multimodálnej semiosféry jazykovej krajiny na Slovensku a z komparatívnej perspektívy*.

Tento príspevok je výsledkom môjho vedeckého rastu (aj vďaka KMJ) – postupne vznikali úvahy o mikrosociálnych toponymách, o fungovaní prezývok v malých sociálnych skupinách, o vnímaní propriálneho systému jednotlivcom a skupinou. Mnohé myšlienky som korigoval po vzájomných debatách, diskusiách, ale aj dopĺňal o odporúčanú literatúru. Výsledkom (aj) týchto faktorov je teória onymického komunikačného registra, ktorá je prínosom v oblasti teoretickej onomastiky.

2 Teória komunikačného registra D. Slančovej

Veta, že človek je tvor spoločenský, sa niekedy vníma ako bezobsažná fráza, ale o jej pravdivosti nás presviedča naša prítomnosť, keď celosvetová pandémia obmedzila naše sociálne kontakty na minimum. Kladnou stránkou pandémie je, že viacerí ľudia prehodnotili svoje životné priority a uvedomili si dôležitosť priateľstva a stretávania sa s ľuďmi. Celý náš život – od narodenia až po smrť sme súčasťou mnohých sociálnych skupín, v ktorých zastávame rozličné sociálne pozície – sme súčasťou rodiny v pozícii dieťaťa, v pozícii rodiča, starého rodiča, sme súčasťou školských kolektívov v materskej, základnej, strednej či vysokej škole, súčasťou detských a mládežníckych partií, pracovných kolektívov, záujmových a profesijných skupín.

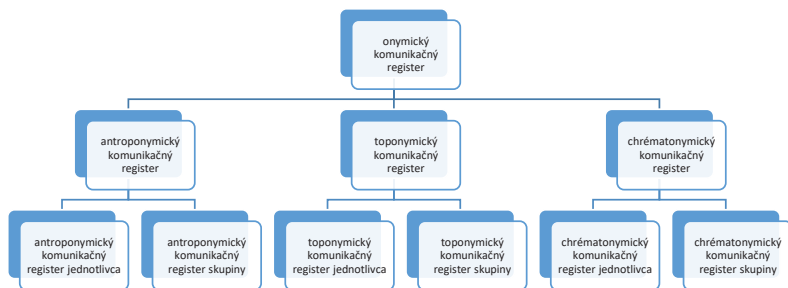
Problemátike medziľudskej komunikácie v mikrospoločenstvách, zložitým sociálnym vzťahom a faktorom ovplyvňujúcich výber jazykových a mimojazykových prostriedkov venovali pozornosť viacerí slovenskí sociolingvisti, predovšetkým však Daniela Slančová, ktorej výskumy v apelatívnej slovnej zásobe obohatili aj naše chápanie výberu rozličných foriem z propriálnej oblasti.

Pri hľadaní odpovedí na vymedzenie funkčného štýlu spontánnych hovorených jazykových prejavov menších sociálnych a záujmových skupín (napr. športovci, lekári, učiteľky v materskej škole, poľovníci, rybári atď.) D. Slančová neuvažovala o športovom, lekárskom, učiteľskom štýle. Vhodným prienikom chápania rozvrstvenia lexikálnych prostriedkov v jednotlivých funkčných štýloch a ich komunikačnej hodnoty sa napokon ukázalo používanie termínu register, resp. komunikačný register. M. Ološtiak na základe postavenia registrovo motivovaných lexikálnych jednotiek voči ostatným lexikálnym jednotkám chápe komunikačný register ako nadradený termín voči ostatným sociolektom, ktoré sú jeho súčasťou. Sociolekt pokladá za druh registra a toto tvrdenie argumentuje tým, že „nie všetky registrovo motivované jednotky musia byť aj sociolekticky motivované, čo naopak neplatí (napr. administrativizmy typu *ad acta*, *deklarovať*, *stornovať*, *vestník*, *vyrubiť* nie sú sociolekticky motivované)“ (Ološtiak, 2010, s. 36). Na základe toho potom komunikačný register definoval ako „súbor jazykových a nejazykových komunikačných prostriedkov, ktoré sa preferenčne používajú v istých viac alebo menej typizovaných komunikačných sférach a komunikačných situáciách, kreujúcich sa na základe spoločnej činnosti komunikujúcich jednotlivcov ako nositeľov istých sociálnych rol“ (Ološtiak, 2010, s. 38).

Komunikačný register ako sociálne podmienené konvencionalizované jazykové a parajazykové správanie člení D. Slančová na makrosociálny a mikrosociálny komunikačný register. Makrosociálny komunikačný register potom D. Slančová charakterizuje ako „konvencionalizované jazykové a nejazykové správanie sa ľudí v príslušných komunikačných sférach, mikrosociálny komunikačný register ako konvencionalizované jazykové aj nejazykové správanie sa ľudí viazané na sociálny status, sociálnu rolu a sociálnu vzdialenosť medzi nimi. Komunikačné registre možno komplexne opísať pomocou pragmatických, zvukových, lexikálnych, gramatických a parajazykových prostriedkov“ (Slančová – Slančová, 2013, s. 180). Pri analýze komunikačného registra je dôležité zistenie, že repertoár komunikačného registra society je tvorený subregistrami jednotlivých členov skupiny a na príslušnosť jednotlivca ku skupine poukazuje ovládanie registra danej sociálnej skupiny. Tieto atribúty sú prítomné aj v onymickej rovine jazyka.

3 Teória onymického komunikačného registra

Pri základnom členení onymického registra vychádzame z trichotomického členenia vlastných mien, ktoré sa člení na antroponymá, toponymá a chrématonymá. Preto onymický komunikačný register (ďalej OKR) členíme na antroponymický komunikačný register (AKR), toponymický komunikačný register (TKR) a chrématonymický komunikačný register² (ChTR). Každý z registrov sa ďalej člení na komunikačný register jednotlivca a komunikačný register skupiny. Schematicky to môžeme naznačiť takto:

Obrázok 1. Schéma členenia onymického komunikačného registra

Onymický komunikačný register definujeme ako súbor onymických (jazykových) a mimojazykových prostriedkov, používaných v určitých komunikačných sférach a komunikačných situáciách, determinovaných sociálnymi, komu-

² V monografii *Všeobecnolingvistické aspekty onymie* (Krško, 2016) neuvádzame trichotomické, ale len dichotomické členenie OKR – na AKR a TKR. Nedávne výskumy však ukázali, že aj chrématonymá sú súčasťou OKR. V budúcnosti chceme venovať tejto problematike viac pozornosti a začleniť aj túto oblasť do teórie o OKR.

nikáčnymi, makrosociálnymi a mikrosociálnymi registrovými normami. Mimo-
jazykové prostriedky onymického registra sa uplatňujú predovšetkým v AKR
– napr. gesto sprevádzajúce prezývku jednotlivca (pozri Krško, 2016, s. 25 – 26).

3.1 Toponymický komunikačný register

Keďže ide o rozsiahlu problematiku, pozornosť v príspevku budeme venovať toponymickému komunikačnému registru, ktorý sme teoreticky rozpracovali práve na viacerých kolokviách mladých jazykovedcov. Používaniu rôznych foriem toponým v závislosti od rozličných sociálnych prostredí alebo sociálnych skupín sa do konca 20. storočia nevenovala príliš veľká pozornosť. Toponymá, ktoré používala a poznala určitá skupina ľudí, nepriamo spomenul A. Habovštiak v diele *Oravské chotárne názvy*, keď sa zmienil o toponymách, ktoré poznali len „tzv. raľníci, t. j. gazdovia, ktorí obrábali pole jednej rale“ (Habovštiak, 1970, s. 25). M. Majtán v jednom zo svojich kľúčových príspevkov hovoril o existencii individuálne používaných toponým, ktoré označil ako tzv. rodinnú formu toponyma (Majtán, 1980, s. 44), tzn. názvy, ktoré poznajú a používajú len členovia rodiny a ktoré sa odlišujú od všeobecne známych názvov. S problematikou sociálnych toponým sme sa stretli vďaka náhode – počas terénneho výskumu toponymie nás upozornil jeden z informátorov, že tento názov poznajú len oni – poľovníci. Začali sme si klásť otázky, aké skupiny môžu používať a vytvárať toponymá, ktoré poznajú len členovia týchto skupín, prečo je to tak, aké iné skupiny používajú tieto názvy...? Toponymá, ktoré sa používajú v relatívne uzavretých sociálnych skupinách označujeme termínom sociálne toponymá a definujeme ich ako toponymá, ktoré vznikli a používajú sa v relatívne uzavretej sociálnej skupine, vyznačujú sa nízkou (resp. nulovou) komunikačnou potenciou voči nečlenom tejto skupiny a pomenúvajú toponymické objekty sociálneho priestoru society počas existencie sociálnej skupiny.

Pri úvahách o fungovaní komunikačných registrov v sociálnych skupinách (v apelatívnej lexike) je potrebné uvedomiť si, že aj propriálna slovná zásoba je súčasťou celej lexiky, a preto je takisto súčasťou komunikačných registrov. V súvislosti s komunikačným registrom D. Slančová rozlišuje individuálny personálny a skupinový štýl, prípadne hovorí o uplatňovaní personálneho, resp. skupinového individuálneho štýlu (Slančová – Slančová, 2013, s. 184). Aj v toponymii môžeme uvažovať o toponymickom komunikačnom registri (sociálnej) skupiny (TKRS) a toponymickom komunikačnom registri jednotlivca (TKRJ).

3.1.1 Toponymický komunikačný register skupiny

Toponymický komunikačný register skupiny (TKRS) predstavuje súbor všetkých toponým, ktorými daná societa označuje (pre ňu) dôležité orientačné body a ktoré aktívne vstupujú do komunikácie členov tejto society. Pri TKRS chápeme existenciu a fungovanie týchto rozličných societ v horizontálnom smere (t. j. na rovnakej úrovni). Na základe skúseností z výskumu slovenskej

toponymie rozoznávame viacero druhov sociálnych skupín, ktoré môžeme rozdeliť na – society vymedzené teritoriálne – sem môžeme zaradiť society častí obce (napr. jedna mestská štvrť, horný/dolný koniec obce), societu obce voči susedným obciam alebo regiónu. Toponymiu týchto skupín označujeme termínom teritoriálne sociálne toponymá.

Na základe veku môžeme rozlíšiť generačné sociálne toponymá, v rámci ktorých rozlišujeme predovšetkým detské a mládežnícke sociálne skupiny. Môžeme uvažovať aj o sociálnej skupine dospelých, u nej však dochádza ku kontaminácii sociálnych toponým s toponymiou obce. Špecifickým druhom sociálnych toponým vyčlenených na generačnom základe sú rodinné sociálne toponymá. Generačné sociálne toponymá (ST) odrážajú vnímanie sveta a mentálny svet jednotlivých generácií – napr. detské ST obsahujú lexiku zodpovedajúcu ich veku: *Malá hôrka, Naša dolinka, Lesík, Ku kapličke, Jablonka, Údoličko, Popod horičku*; mládežnícke ST odrážajú búrlivý proces mentálneho i fyzického dozrievania osobnosti, ktorý je sprevádzaný konfliktmi so svojím okolím a zároveň protestom, revoltou, nesúhlasom a výsmechom so všetkým oficiálne uznávaným. V tomto prípade aj s názvami, s ktorými sa mladí ľudia stretávajú: bar Aladín – *Áčko*, denný bar – *DB* alebo *Déběčko*, Mystic bar – *Mysbar*, bufet postavený z plechu – *Plecháč*, reštaurácia na futbalovom štadióne – *Kopačka*, reštaurácia na hokejovom štadióne – *Na puku*; niektoré vznikajú z recesie – bistro U Kurky – *Kuracie bistro* alebo ich upravuje do podoby, ktorou vyjadruje odpor, nesúhlas s oficiálnym názvom Modrá guľa – *Kocka*³. Do skupiny rodinných sociálnych toponým však môžeme počítať aj toponymá, ktoré vznikli spontánne na rodinných výletoch, prechádzkach a ktoré neskôr fungujú ako základné orientačné body – *Otcova skrýša, Luckina skrýša, Na tvojom (Luckinom) briežku, Pri Majkovom potoku, Pri Majkovom mravenisku, K Budíkovi*. Takéto názvy boli motivované spoločnými zážitkami a sú s nimi zviazané, prípadne vznikli ako okazionalizmy – *Osičnikovisko, Dubákovisko*.

Ďalšie sociálne skupiny môžeme vyčleniť na základe záujmov a profesie. Kritérium profesie v apelatívnej lexike vymedzuje profesionalizmy, preto môžeme uvažovať o profesijných sociálnych toponymách – túto skupinu reprezentujú názvy, ktoré používajú (používali) ľudia pracujúci v prírode – roľníci, pastieri (*De sa žitčica viřála* – Habovštiak, 1970, s. 26), lesní robotníci, uhliari atď. Príkladmi na profesijné ST z prostredia lesných robotníkov sú napr. toponymá *Očistcový bán, Ostrihoňov pás, Dvadsaťsedmička, Kde kobyla zdochla, Kde Jana zabilo*.

Medzi sociálne toponymá, ktoré vznikli v skupinách fungujúcich na báze záujmovej činnosti, môžeme zaradiť predovšetkým sociálne toponymá poľovníkov, rybárov, športovcov (napr. skalolezcov, orientačných bežcov), trampov, vodákov atď. Spoločnou črtou poľovníckych a rybárskych sociálnych toponým je to, že často vznikajú z potreby detailnejšieho označovania terénu alebo vod-

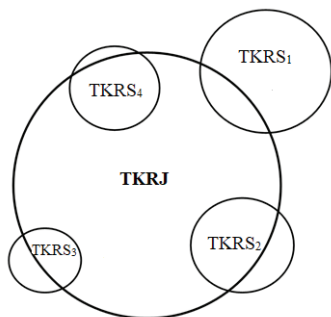
³ V tomto prípade ide o ukážkový nesúhlas s oficiálnym názvom ústiaceho výsmechu na báze kontrastu – do opozície lexémy *guľa* postavili lexému *kocka*.

ného toku. Rybárske sociálne toponymá označujú miesta pôvodne nepomenované – *Pred hotelom, Na zatáčke pri povodí Hrona, Na výpuste, Pod lipou, Pri rákosi pod horou, Pri rákosi na jednotke, Na prepade*. Vznik poľovníckych sociálnych toponým je tiež vynútený potrebou podrobne pomenovať terén – objekt Vaľušková rozdeľujú poľovníci v Detve na *Dolnú Vaľuškovú, Strednú Vaľuškovú, Hornú Vaľuškovú* a *Poľský kút*. Viaceré poľovnícke ST pomenúvajú jednotlivé posedy – *Haluškov posed, Marekov posed, Červený salónik, Radov posed* (Rožai, 2017). Do skupiny sociálnych toponým športovcov patria názvy skalolezeckých ciest. Názov novej trase môže dať skalolezec po jej úspešnom zdolaní. Výskumom tohto druhu ST venovali pozornosť predovšetkým J. Bauko (2006, 2007, 2008, 2009), S. Lazarová (2017) a J. Krško (2017). Skalolezecké ST sú z hľadiska motivácie veľmi dynamické toponymá. Motivantom býva tvar skaly, tvar cesty, meno prvolezca alebo meno inej osoby, ktorej je prvovýstup dedikovaný, častou motiváciou pomenovaní býva asociácia s vyšším celkom (názvom skaly), na ktorom sa nachádza pomenovaná lezecká trasa. Takto boli motivované názvy *Sršeň, Stratený svet, Vertikálna prechádzka, Brunhilda, Cesta pre Janu, Dominika, Ďurov krst, Vôňa ihličia, Bytčiansky ležiak, Krížová výprava* a ďalšie. Veľmi podobné a z hľadiska názvotvorby identické sú niektoré slovenské speleonymá, ktoré sú tiež známe predovšetkým v sociálnej skupine speleológov. Výskumu tohto druhu toponým sa venoval predovšetkým G. Rožai (2015, 2018, 2021) a J. Krško (2021). Podobne ako skalolezecké cesty, aj niektoré speleonymá tohto typu obsahujú motivačný príbeh. Keďže sa motivačný príbeh nezaznamenáva písomne, ale uchováva sa výlučne ústnym podaním, získať ho môžeme len heuristickým výskumom medzi speleológmi, ktorí daný názov vytvorili. Pôvodnú motiváciu s príbehom majú speleonymá *Rúra dolu hlavou, Vrtáčka pána staršieho, Sonda stratenej dcéry, Kajmanovo víno, Samov skok, Jaskyňa pískavého Jana* a ďalšie. Viaceré názvy majú metaforický charakter a vznikli na základe podobnosti pomenúvaného objektu s iným objektom – jaskyňa *Notre Dame, Puklina pri Amerike*, niektoré názvy majú dedikačný charakter – *Maruša, Matilda, Milada, Milka* alebo obsahujú meno objaviteľa – *Janov bivak, Janov nocľah, Jarova diera, Priepasť dvoch bláznov, Priepasť geodetov* (Rožai – Krško, 2021).

3.1.2 Toponymický komunikačný register jednotlivca

V úvode do problematiky komunikačného registra sme (v súlade s názorom D. Slančovej) konštatovali, že repertoár komunikačného registra society je tvorený subregistrami jednotlivých členov skupiny a na príslušnosť jednotlivca ku skupine poukazuje ovládanie registra danej sociálnej skupiny. Doteraz sme venovali pozornosť onymickému komunikačnému registru sociálnych skupín. Aký onymický komunikačný register však má jednotliviec a z čoho sa jeho register skladá? V úvode sme tiež konštatovali, že komunikačný register je viazaný na sociálny status a tomu zodpovedajúcu sociálnu rolu, ako aj to, že počas svojho života je každý z nás vystavený viacerým sociálnym statusom – máme

status dieťaťa voči rodičom, na druhej strane máme status rodiča, starého rodiča, sme súčasťou školských kolektívov v materskej, základnej, strednej či vysokej škole, súčasťou detských a mládežníckych partií, pracovných kolektívov, záujmových a profesijných skupín. Každý sociálnej skupine zodpovedá komunikačný register v apelatívnej i propriálnej časti lexiky. Antroponymický register rodiny pozostáva z osobných mien členov najbližšej i širšej rodiny, ich rodných mien, priezvisk, hypokoristických podôb ich mien, prezývok a pod. Antroponymický register školského kolektívu pozostáva takisto z rodných mien a priezvisk žiakov a učiteľov, ich prezývok atď. Toponymický register skupiny sme charakterizovali ako súbor všetkých toponým, ktorými daná societa označuje (pre ňu) dôležité orientačné body a ktoré aktívne vstupujú do komunikácie členov tejto society. Ak si uvedomíme, že jednotlivec je v priebehu svojho života súčasťou rôznych sociálnych skupín, v ktorých má rôzne sociálne postavenie, ovláda v rôznej miere toponymický register societ, ktorých je členom. Schematicky sa to dá naznačiť takto:

Obrázok 2. Schéma toponymického komunikačného registra jednotlivca

Charakteristika postavenia jednotlivca v jednotlivých societach je takáto – jednotlivec je členom štyroch sociálnych skupín, v rámci ktorých má rozličné sociálne postavenie, z čoho vyplýva aj rozličná miera ovládania toponým jednotlivých toponymických registrov skupín, ktorých je členom. V prvej skupine (S_1) patrí tento jednotlivec k okrajovým členom, preto ovláda len 15 % toponymického registra skupiny. Môže ísť o novú sociálnu skupinu, s ktorou zatiaľ strávil málo času, preto dostatočne neovláda jej sociálny priestor (napr. len pred mesiacom sa dostal do skupiny skalolezcov a so skupinou absolvoval štyri výstupy). V skupinách S_2 a S_3 má tento jednotlivec centrálnejšie postavenie a ovláda väčšie množstvo názvov z daných TRS. Najsilnejšie postavenie má v skupine S_4 , v rámci ktorej ovláda 95 % z TRS₄ – znamená to, že v skupine je aktívny, dobre pozná sociálny priestor, v ktorom sa skupina pohybuje. Na základe tejto analýzy môžeme toponymický komunikačný register jednotlivca definovať ako súčet častí toponymických registrov skupín (ktorých daný jednotlivec je členom), známych tomuto jednotlivcovi.

4 Záver

Teória onymického komunikačného registra nadviazala na výskumy komunikačného registra – predovšetkým D. Slančovej. Súčasťou lexiky každého jazyka je okrem apelatívnej časti aj jeho propriálna časť. Onymický komunikačný register členíme trichotomicky podľa základných tried proprií na antroponymický, toponymický a chrématonymický komunikačný register, pričom každý z týchto subregistrov sa ďalej člení na komunikačný register skupiny a komunikačný register jednotlivca. Z priestorových dôvodov sme v príspevku venovali pozornosť predovšetkým toponymickému komunikačnému registru. Z hľadiska sociálnych skupín môžeme rozlišovať sociálne skupiny vymedzené teritoriálne, z hľadiska veku rozlišujeme generačné sociálne skupiny, v ktorých rozoznávame detské, mládežnícke a rodinné sociálne toponymá. Ďalšie sociálne skupiny vznikajú na základe záujmov a profesie – tu môžeme analyzovať sociálne toponymá poľovníkov, rybárov, športovcov, lesných robotníkov a pod. Toponymický komunikačný register jednotlivca pozostáva v znalosti sociálnych toponým skupín, ktorých je jednotlivec členom. Miera ovládania rozsahu toponymického registra skupiny je ovplyvnená dĺžkou členstva v tejto skupine a rozsahom aktivít v skupine zo strany jednotlivca. Teória onymického komunikačného registra doplnila výskum komunikačného registra jazyka a stala sa súčasťou teoretickej onomastiky.

LITERATÚRA

- BAUKO, Ján: Mikroonymy v Súľovských skalách. In: *Varia XIII. Zborník materiálov z XIII. kolokvia mladých jazykovedcov (Modra-Piesok 3. – 5. 12. 2003)*. Zost. M. Šimková – K. Gajdošová. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV 2006, s. 26 – 33.
- BAUKO, Ján: Motivácia vzniku názvov horolezeckých ciest. In: *Súradnice súčasnej onomastiky. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie*. Zost. M. Považaj – P. Žigo. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV 2007, s. 190 – 203.
- BAUKO, Ján: Transonymizácia v názvoch horolezeckých ciest. In: *Acta onomastica*, 2008, roč. II, s. 42 – 49.
- BAUKO, Ján: Paralely medzi názvami skál a horolezeckých ciest. In: *Varia XVIII. Zborník plných príspevkov z XVIII. kolokvia mladých jazykovedcov (Prešov – Kokošovce-Sigord 3. – 5. 12. 2008)*. Zost. M. Ološtiak – M. Ivanová – L. Gianitsová-Ološtiaková. Bratislava – Prešov: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV – Prešovská univerzita v Prešove 2009, s. 9 – 14.
- BLANÁR, Vincent: Teória vlastného mena. Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV 1996. 250 s.
- BLANÁR, Vincent: Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky. *Proper Names in the Light of Theoretical Onomastics*. Martin: Matica slovenská 2009. 159 s.
- BLANÁR, Vincent: Pragmaticko-lingvistické metódy a problematika v onomastike. In: *Jazykovedný časopis*, 2004, roč. 55, č. 1, s. 3 – 19.
- HABOVŠTIAK, Anton: Oravské chotárne názvy. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo v Banskej Bystrici 1970. 93 s.
- KRŠKO, Jaromír: Úvod do toponomastiky. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum, Filozofická fakulta 2014. 176 s.

- KRŠKO, Jaromír: Všeobecnolingvistické aspekty onymie. (Z problematiky onymického komunikačného registra). Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum, Filozofická fakulta 2016. 146 s.
- KRŠKO, Jaromír – LAZAROVÁ, Shirley: Onymické procesy tvorenia skalolezeckých ciest. In: *Onomastica*, 2017, roč. LXI/1, s. 201 – 210.
- KRŠKO, Jaromír: Motivačné činitele skalolezeckých ciest na Slovensku. In: *Acta onomastica*, 2017, roč. LVIII, s. 75 – 91.
- MAJTÁN, Milan: Spoločenské fungovanie toponyma. In: Zborník materiálov zo VII. slovenskej onomastickej konferencie (Zemplínska Širava 20. – 24. septembra 1976). Red. M. Majtán. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 1980, s. 43 – 49.
- MAJTÁN, Milan: Z lexiky slovenskej toponymie. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 1996. 191 s.
- OLOŠTIAK, Martin: Registrová motivácia lexikálnych jednotiek (o vzťahu medzi pojmami lexikálna zásoba, register, sociolekt). In: *Jazykovedný časopis*, 2010, roč. 61, č. 1, s. 31 – 42.
- ROŽAI, Gabriel: Lexikálno-sémantické aspekty speleoným v Slovenskom krasi. In: *SLAVICA IUVENUM*, XVI. mezinárodné setkání mladých slavistů Ostravská univerzita v Ostravě. Ostrava: Filozofická fakulta 2015a, s. 57 – 69.
- ROŽAI, Gabriel: Odraz nárečovej lexiky slovenského a inojazyčného pôvodu v toponymii severozápadnej časti Slanskej doliny v Gemerí. In: 19. slovenská onomastická konferencia (Bratislava 28. – 30. apríla 2014). Ed. I. Valentová. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV 2015b, s. 344 – 352.
- ROŽAI, Gabriel: Terénne názvy hornogemerských obcí Rejdová a Vyšná Slaná. Rožňava: Gabriel Rožai (vlastným nákladom) 2017. 222 s. + 31 s. príloh.
- ROŽAI, Gabriel: Názvy jaskýň a priepastí Slovenského krasu z hľadiska medzipripráľných vzťahov. In: *Acta onomastica*, 2018, roč. LIX, s. 184 – 196.
- ROŽAI, Gabriel – KRŠKO, Jaromír: Speleonymia v regionálnych a sociokultúrnych súvislostiach (na súbore speleoným Slovenského rudohoria a iných oblastí Slovenska). Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum, Filozofická fakulta 2021. 112 s.
- SLANČOVÁ, Daniela: Reč autority a lásky. Reč učiteľky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 1999a. 278 s.
- SLANČOVÁ, Daniela: Potrebuje reflexia súčasnej slovenskej jazykovej situácie pojem register? In: *Retrospektívne a perspektívne pohľady na jazykovú komunikáciu*. I. diel. Materiály z 3. konferencie o komunikácii, Banská Bystrica – Donovaly, 11. – 13. septembra 1997. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB a Fakulta humanitných vied UMB 1999b, s. 93 – 100.
- SLANČOVÁ, Daniela – SLANČOVÁ, Terézia: Komunikačný register ako alternatíva funkčného štýlu (na pozadí komunikácie v športe). In: *Styl*, 2013, roč. 12, s. 177 – 187.
- SLANČOVÁ, Daniela – SLANČOVÁ, Terézia: Reč pohybu, autority a súdržnosti. Pragmatická analýza trénerského komunikačného registra v komunikácii s hráčmi kolektívnych loptových hier staršieho školského veku. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2014. 282 s.
- ŠRÁMEK, Rudolf: Úvod do obecné onomastiky. Brno: Masarykova univerzita 1999. 191 s.

VARIA XXX

**Zborník príspevkov z XXX. kolokvia mladých jazykovedcov
(Bratislava, 3. – 5. 11. 2021)**

Editori: Katarína Gajdošová – Natália Kolenčíková
Recenzenti: Anna Gálisová, Andrej Závodný
Rozsah: 344 strán
Vydanie: prvé
Formát: online
Vydavateľ: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri Jazykovednom ústave
Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
Rok: 2022

ISBN 978-80-971690-8-4